

Vzpomínky na Iva

Vzpomínky na mého váženého učitele a později kolegu Ivo Možného se mi prolínají především s mým studiem filozofie a sociologie na filozofické fakultě tehdejší Univerzity Jana Evangelisty Purkyně (nyní opět Masarykovy univerzity) v Brně koncem šedesátých a začátkem sedmdesátých let minulého století. Vzpomínám na tu dobu docela rád. Kromě Iva na těchto oborech tenkrát působily i další výrazné osobnosti – vzpomenu bych především Lubomíra Nového, velkého znalce díla Tomáše Garrigua Masaryka a v roce 1968 studentského kandidáta na děkana, brilantního logika Pavla Maternu a rozkročeného filozofa dějin a kulturologa Jaroslava Stříteckého. Tehdy zde pracoval ještě i žák Inocence Arnošta Bláhy, pan docent Mojmír Hájek. Museli jsme ale protrpět i přednášky ideologů tehdejšího režimu Ludvíka Tošenovského či Miroslava Ovesného... Celkově tam ale vládla skoro rodinná atmosféra, asi i díky politické oblevě a jen pozvolnému nástupu utužení a následné ostrakizace „pravičáků“...

Ivo po nástupu tzv. normalizace nakonec našel, stejně jako Lubomír Nový, útočiště v Laboratoři sociologického výzkumu, kde jsem potkával i Pavla Pácla (autora slov písně Pozdrav astronautovi, skvěle aranžované Gustavem Bromem) a mladou asistentku Hanu Librovou... Byl to on, kdo nám zprostředkoval přístup na sálový počítač SAAB na přírodovědecké fakultě, který jsme krmili děrnými štítky a posléze hledali na nekonečných sjetinách obtížně luštitelné tabulky třídění prvního a druhého stupně (zde dokonce s vypočteným Chí-kvadrátem). Empirická sociologie byla jednou z mála skulinek, kterými se dařilo udržovat obor při životě a vyhýbat se ideologickému diktátu režimu. Ne vždy se to dařilo úplně doslova. Tak například když Ivo začal na začátku let osmdesátých organizovat semináře věnované sociologii všedního dne, musely být nazvány „Socialistický způsob života jako sociální realita“. Bylo to ovšem něco úplně jiného než „teorie socialistického životního způsobu“, tak jak ji tehdy pěstovala profesorka Blanka Filipcová se svými mladými spolupracovníky na ústavu v Jilské... Ivo tam zval jak sociology ze Slovenska, kde měl obor výrazně příznivější podmínky, tak i nás z Čech a Moravy, kteří jsme tehdy pracovali v šedé zóně oboru jako podnikoví sociologové, výzkumníci na rezortních výzkumných ústavech, zaměstnanci nemocnic, kontrahovaní pracovníci Domů techniky ČSVTS či v jiných více či méně pofidérních institucích.

Po roce 1989 to byl Ivo, kdo mezi prvními navazoval kontakty se západními kolegy a institucemi. Pamatuji si na jednu konferenci na Oxfordské univerzitě. Večer jsme zašli do hospody. Byl tam s námi Stein Ringen a myslím i vedoucí tehdejší katedry sociologie Středoevropské univerzity (pobočka Praha, Olšanka) Claire Wallace. Ivo se nám tam tehdy přiznal: „Inside, I am red.“ Dnes je mi jasné, že to byla z jeho strany tak trochu stylizace.

Způsob, kterým posléze se svými žáky (a s mými mladšími spolužáky) Petrem Marešem, Tomášem Sirovátkou a Ladou Rabušicem na Masarykově univerzitě resuscitoval sociální vědy obecně a sociologii a sociální politiku zvláště, se do dějin těchto věd v Česku už zapsal nesmazatelným písmem. Myslím, že mu v tom velmi pomohly dovednosti, které získal na začátku profesní kariéry jako redaktor Českého rozhlasu a později jako rodinný terapeut. Na rozdíl od většiny z nás se dokázal lépe orientovat v tom, co bych nazval managementem všedního dne. Zažíval ale i chvíle váhání a nejistot. To když mu byla pro jeho novou fakultu nabídnuta dosti omšelá, ale prostory hýřící budova bývalé německé techniky v Joštově ulici, kterou právě opouštěli kolegové z medicíny. Jak zaplním tolik místností? Neutopím svůj projekt v dluzích? Neutopil!

Byl mistrem výstižné zkratky. Když jsme diskutovali o souvislostech sociální politiky a sociální stratifikace, opáčil najednou: „Problém chudoby je problémem bohatých!“ Co dodat?

Po odchodu Pavla Machonina, Miloslava Petruska a Jiřího Musila odchází i čtvrtá z velkých osobností české sociologie posledních desetiletí. I když měli každý svůj nezaměnitelný intelektuální styl, i když se po odborné stránce ne vždy shodli, spojovala je láska k sociologii, která jim pomáhala překonávat nej-různější nástrahy především minulého režimu, a ochota obětovat část své profesní kariéry organizační práci ve prospěch celku. Tento jejich odkaz vnímám jako velikou, myslím zatím nenaplněnou, výzvu nám, jejich následovníkům.

Martin Potůček